

## Przestrzeń opery

### Polscy scenografowie XX i XXI wieku

Wystawa została przygotowana przez Muzeum Narodowe w Krakowie wraz z Operą Krakowską i stanowi część obchodów 60-lecia istnienia krakowskiej sceny operowej.

Odsłania przed widzami kulisy wyobraźni wybitnych artystów, malarzy i scenografów, prezentując bogatą stylistycznie i formalnie twórczość scenograficzną, realizowaną na najważniejszych scenach operowych w Polsce, od czasów powojennych do współczesności.

W teatrze operowym wizualna strona przedstawienia jest obok muzyki bodaj najsilniejszym środkiem wyrazu artystycznego. Znamioną cechą polskiej scenografii, szczególnie okresu drugiej połowy XX wieku, jest jej malarskość i wyraźne zakorzenienie w dominujących wówczas prądach artystycznych. Ekspozycja prezentuje blisko 500 projektów dekoracji i kostiumów autorstwa ponad 40 artystów. W dużej mierze są to prace, które od czasu premiery pozostawały w teatralnych archiwach, a obecnie prezentowane są publiczności po raz pierwszy. Ich uzupełnieniem są archiwalne fotografie, makiety, oryginalne kostiumy oraz filmy i nagrania spektakli operowych. Z całą pewnością jednak wystawa nie wyczerpuje listy wybitnych twórców scenografii operowej i nie daje jej kompletnego obrazu. Ekspozycję otwierają projekty scenografii i kostiumów autorstwa **Karola Frycza** ucznia Stanisława Wyspiańskiego i profesora krakowskiej A SP. Frycz był mentorem i mistrzem wielu pokoleń polskich scenografów. Z jego szkoły wyszli najwybitniejsi twórcy realizujący scenografię zarówno w teatrze dramatycznym, jak i w operze i balecie. Następnie zobaczymy prace **Andrzeja Pronaszki**, wybitnego malarza, scenografa, teoretyka i reformatora teatralnej przestrzeni oraz **Andrzeja Stopki**, profesora krakowskiej ASP. Andrzej Stopka stworzył charakterystyczny styl projektowania scenografii, oparty na połączeniu nowoczesnej formy z motywami sztuki ludowej, czego najlepszym przykładem są zaprezentowane na wystawie projekty kostiumów do baletu *Harnasie* K. Szymanowskiego i opery *Halka* St. Moniuszki.

W kolejnej części wystawy prezentowane są projekty **Tadeusza Kantora** i innych artystów związanych z powojenną **Grupą Krakowską: Kazimierza Mikulskiego, Lidii i Jerzego Skarżyńskich, Wojciecha Krakowskiego i Andrzeja Cybulskiego**. Prace artystów krakowskich oscylowały wokół surrealizmu, abstrakcji, a także malarstwa materii i sztuki informel. Twórczość scenograficzna przedstawicieli awangardy stanowiła wspaniałe eksperymenty, polegające na wyzwoleniu teatru operowego z konwencji mało twórczego realizmu.

**Tadeusz Kantor**, założyciel Podziemnego Teatru Niezależnego i Teatru Cricot 2 stworzył również wiele scenografii dla teatrów państwowych. W krakowskiej realizacji opery *Don Kichot* J. Masseneta z 1962, prosta, skrótowa i doskonale sugestywna scenografia, zaskoczyła widzów wprowadzeniem w przestrzeń teatralną przedmiotów „biednych”, zniszczonych i rozpadających oraz postaci „ubogich”, odzianych w łachmany, znoszone i zwyczajne ubrania. W tej realizacji możemy odnaleźć zapowiedzi koncepcji rozwiniętych w późniejszych realizacjach Teatru Cricot 2. Poza projektami scenografii i kostiumów do *Don Kichota*, na wystawie zaprezentowano także prace Kantora dla Opery Warszawskiej oraz dla Teatru Wielkiego w Poznaniu. Projekty kostiumów i scenografii autorstwa **Lidii i Jerzego Skarżyńskich**, dobrze oddają metaforyczny sposób wypowiedzi artystów z kręgu Grupy Krakowskiej. Scenografie Skarżyńskich są intrygujące zwodnicze i niedopowiedziane. Charakteryzuje je dekoracyjność, łączenie teatralnej umowności z realnością przedmiotu oraz swoista poetyka nadmiaru i inspiracje surrealizmem.

Kolejna część ekspozycji poświęcona jest projektom scenografii i kostiumów do baletu *Swantewit*. Na oprawę plastyczną tego spektaklu, wystawionego w 1948 roku w Państwowej Operze w Poznaniu, rozpisany został konkurs, w którym wzięło udział osiemnastu artystów. Byli to m.in.: Kantor, Jarema, Pronaszko, Stopka, Taranczewski, Kosiński i Lenica. Zwyciężyły i zostały zrealizowane projekty Andrzeja Stopki. Wśród nich wyróżniono prace **Marii Jaremy**, podkreślano piękno rozwiązań kolorystycznych i *swoście pociągający urok form abstrakcyjnych*.

Balet ze scenografią Stopki został wystawiony również 30 sierpnia 1948 roku na scenie Teatru Polskiego, dla goszczących w Warszawie uczestników Międzynarodowego Kongresu Intelktualistów w Obronie Pokoju. Na widowni obecni byli m.in. Pablo Picasso, Le Corbusier i Fernand Léger. Teatr operowy inspirował również **Józefa Szajnę**, którego twórczość wykraczała znacznie poza sferę projektowania scenografii, stając się ważnym elementem inscenizacji spektaklu. W tworzonym przez Szajnę teatrze narracji plastycznej to właśnie plastyka stała się kluczowym elementem inscenizacji, głównym nośnikiem sensów i znaczeń. Obok prac Józefa Szajny zaprezentowane zostały dekoracyjne i barokowe w swej formie projekty scenograficzne **Mariana Kołodzieja**, nazywanego mistrzem scenografii operowej.

Kolejna przestrzeń ekspozycji należy do artystów, którzy kształcili się w pracowni Karola Frycza i Andrzeja Stopki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, a ich teatralny debiut przypada na przelom lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Są to **Krzysztof Pankiewicz**, **Kazimierz Wiśniak** i **Krystyna Zachwatowicz**, której twórczość reprezentują wspaniałe projekty kimono do opery *Madama Butterfly* G. Pucciniego z 1969 roku. W pierwszej sali znajdują się także prace **Otto Axera**, oraz projekty scenograficzne **Wiesława Langego**, uznawanego za prekursora surrealizmu w polskiej scenografii. Osobną częścią ekspozycji jest prezentacja prac **Andrzeja Kreutz Majewskiego**, ucznia Karola Frycza, który całą swą twórczość poświęcił operze i baletowi. W jego pracach granica pomiędzy obrazem a projektem scenograficznym niemal zupełnie się zaciera. Artysta o niebywalej wrażliwości muzycznej, inspirowany niemiecką secesją i symbolizmem, tworzył scenografie będące oniryczną i niepokojącą wizją świata. Poza malarskimi pracami, na dużym ekranie prezentowane są imponujące projekty scenografii do opery *Turandot* G. Pucciniego z 2010 roku, których artysta nie zdążył już zrealizować, oraz film dokumentalny o jego twórczości.

Na wystawie zaprezentowano także projekty scenograficzne artystów wywodzących się z warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych. Są to prace tak wybitnych scenografów jak: **Teresa Roszkowska**, **Zofia Wierchowicz**, **Ewa Starowieyska**, **Jan Kosiński**, **Zenobiusz Strzelecki**, **Andrzej Sadowski**. Twórczość scenograficzną **Franciszka Starowieyskiego** reprezentują projekty do opery *Ubu Rex* K. Pendereckiego z 1993 roku oraz fotografie archiwalne przedstawiające zrealizowaną scenografię do opery *Godzina hiszpańska* M. Ravela z 1966 roku.

W ostatniej części wystawy zaprezentowano twórczości artystów obecnie kreujących przestrzeń teatru operowego. Znajdują się tu prace m.in. **Zofii de Ines**, **Barbary Kędzierskiej**, **Marii Balcerek**, **Anny Sekuły**, **Doroty Morawetz**, **Marka Brauna**, **Pawła Dobrzyckiego**, **Ryszarda Melliwy**, **Ryszarda Kai** i **Waldemara Zawodzińskiego**. Prace **Borisa Kudlički** i **Małgorzaty Szczeńniak**, w postaci wizualizacji i projekcji 3D, prezentowane są na dużych ekranach po środku sali. W tej części wystawy można również obejrzeć operę telewizyjną *Oskar z Alvy* M. Ptaszyńskiej z 1988 roku w plastycznej wizji **Alicji Duzel-Bilińskiej** i **Grzegorza Bilińskiego**. Ostatnim miejscem wystawy jest garderoba teatralna, która pozwoli zwiedzającym poprzez przymierzenie kostiumu oraz charakteryzację przenieść się całkowicie w przestrzeń opery.

Opracowanie: **Katarzyna Sanocka**